

xx.1.2023

LUONNOS**EHDOTUS VALTIONEUVOSTON ASETUKSEKSI MAATALOUDEN JA MATKAILUN ALAAN KUULUVISTA KAUSILUONTEISTA TOIMINTAA SISÄLTÄVISTÄ TOIMIALOISTA ANNETUN VALTIONEUVOSTON ASETUKSEN 1 §:N MUUTTAMISESTA****1 Asian tausta ja asetuksenantovaltuudet**

Kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työs-kentelyä varten annetun lain (jatkossa kausityölaki) (907/2017) 24 §:n nojalla valtioneuvoston ase-tuksella säädetään tarkemmin niistä maatalouden ja matkailun alaan kuuluvista toimialoista, joihin kuuluu kausiluonteista toimintaa, eli joilla tehdään kausityötä. Luonnontuotteiden kerääjät eivät tällä hetkellä kuulu kausityölain soveltamisalan piiriin. Heihin on sovellettu 14.6.2021 voimaan tul-lutta lakia luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellisesta asemasta (jatkossa marjalaki) (487/2021) siltä osin kuin kerääminen ei ole tapahtunut työsuhteessa.

Nyt ehdotetaan lisättäväksi maatalouden ja matkailun alaan kuuluvista kausiluonteista toimintaa si-sältävistä toimialoista annetun valtioneuvoston asetuksen (jatkossa kausityöasetus) (966/2017) 1 §:n 1 momenttiin uusi 3 kohta, jonka perusteella luonnon tuotteiden keruu kuuluisi jatkossa maatalou-den alaan kuuluviin toimialoihin, joihin kuuluu kausiluonteista toimintaa. Muutos tehtäisiin lisää-mällä luetteloon toimialaluokitus TOL 2008 luokka A 02300, johon kuuluu metsässä kasvavien luonnontuotteiden, muun muassa metsämarjojen, eli mustikan, puolukan, lakan, vadelman, karpa-lon, tyrnin, pihlajanmarjan ja katajanmarjan keruu.

Muutos johtuisi siitä, että luonnontuotteita Suomessa keräävät henkilöt halutaan saada kausityölain soveltamisalan piiriin.

2 Asian valmistelu

Asetus on valmisteltu virkatyönä työ- ja elinkeinoministeriössä ja valmistelun aikana on tehty yh-teistyötä sisäministeriön kanssa, siten kuin kausityölain esitöissä (HE 80/2017 vp) edellytetään.

3 Nykytila ja keskeiset ehdotukset

Kuten yllä on todettu, ei luonnontuotteiden, eli käytännössä metsämarjojen kerääjiin tällä hetkellä sovelleta kausityölakia, vaan marjalakia (paitsi työsuhteessa oleviin kerääjiin sovelletaan työsopi-muslakia). Luonnontuotteiden kerääminen Suomessa ei pääsääntöisesti tapahdu työsuhteessa ja ke-rääjät, jotka suurimmaksi osaksi ovat thaimaalaisia, saapuvat Suomeen Schengen-viisumilla. Viisu-mivelvollisuudesta vapautettujen maiden kansalaiset, kuten ukrainalaiset, joilla on biometrinen passi, voivat saapua Suomeen viisumivapaasti. Tuloverolain (1535/1992) 89 §:n mukaan luonnon-varaisten marjojen, joita kerätään käytettäväksi ihmisravintona, lääkkeenä tai lääkeaineen valmis-tuksessa, kerääjän näiden tuotteiden luovutuksesta saama tulo ei ole veronalaista tuloa, jollei tuloa ole pidettävä palkkana. Luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeusasemaa on kattavasti ku-vailtu marjalain esitöissä (HE 42/2021 vp).

Käytännössä kerääjien maahantulo on järjestetty niin, että työ- ja elinkeinoministeriö on neuvotellut Thaimaan viranomaisten kanssa ja sopinut Thaimaan vuosittain myöntämien luonnontuotteiden ke-räämiseen Suomessa tarkoitettujen exit-viisumeiden määrästä, joka muodostaa marjankerääjien ko-

konaiskiintiön. Thaimaan viranomaisille neuvotteluissa annettava Suomen kiintiöesitys on perustunut ulkomaisia luonnonmarjankerääjiä Suomeen kutsuvien yritysten esittämiin tarpeisiin. Neuvotteluiden päätyttyä ministeriö on toimittanut tiedon neuvotteluiden lopputuloksena vahvistetusta kiintiöstä Pohjois-Pohjanmaan työ- ja elinkeinotoimistoon. Tämä järjestely on jatkunut marjalain säätämisen jälkeen samanlaisena kuin sitä edeltäneen aiesopimusmenettelyn aikana.

Tämän jälkeen TE-toimisto antanut marjalain 5 §:n nojalla lausunnon, jossa se on arvioinut sitä, miten kerääjien kanssa sopimuksen tekevä yritys on noudattanut marjalain mukaisia velvoitteitaan. Käytännössä lausunnossa on kuitenkin myös annettu suositukset siitä, paljonko kerääjiä kullekin yritykselle tulisi allokoida. Suosituksen tekemisestä ei säännellä laissa.

Suomen suurlähetystö Bangkokissa on käsitellyt hakemukset ja tehnyt viisumipäätökset viisumisäännyksen mukaisesti. Käytäntö on ollut se, että edustusto huomioi TE-toimiston yrityksille antamat viisumisuosituslausunnot kerääjien viisumipäätösten käsittelyssä. Vastaavasti thaimaalaisia kerääjiä Suomeen kutsuva yritys on huomioinut TE-toimiston viisumisuosituslausunnon kerääjien kutsumisessa, ja sen kutumat kerääjät ovat voineet jättää enimmillään yhtä monta viisumihakemusta, kuin mitä TE-toimiston on lausunnolla suosittanut.

Kuten yllä kuvaillusta tulee ilmi, luonnonmarjojen kerääjien maahantuloon liittyvät järjestelyt eivät kaikilta osin ole laissa yksityiskohtaisesti säänneltyjä. Tämän vuoksi ja erityisesti marja-alalla vuonna 2022 esiin tulleiden vakavien rikosepäilyjen valossa nykyisenkaltaista järjestelyä ei ole perusteltua ylläpitää. Mittavaa kerääjien hyväksikäyttöä on tullut ilmi myös aiempina vuosina (KKO:2022:2). Thaimaan viranomaiset ovat jo usean satokauden aikana vaatineet, että keräämisen tulisi tapahtua työsuhteessa.

Tästä johtuen esitetään, että luonnonmarjojen kerääjät saatetaan kausityölain piiriin, jolloin järjestely on tarkemmin laissa säännelty ja kerääjien oikeusasema selkiytyy entisestään. Tämä ehdotetaan tehtäväksi saattamalla luonnonmarjojen kerääjät kausityölain soveltamisalaan lisäämällä toimialan kausityöasetuksen luetteloon kausiluonteisista töistä.

Marjalakia ei tässä yhteydessä esitetä kumottavaksi eli se jää edelleen voimaan. Jatkossa sitä sovelletaan Suomessa muulla kuin kausityöhön oikeuttavalla oleskeluluvalla oleskeleviin ulkomaalaisiin, jotka haluavat lisäansioita keräämällä ja myymällä luonnonmarjoja yrityksille muussa oikeussuhteessa kuin työsuhteessa.

4 Pääasialliset vaikutukset

Vaikutukset poimijoiden oikeusasemaan

Luonnontuotteiden keruun ottaminen kausityölain piiriin tarkoittaa sitä, että yrityksen ja kerääjän on järjestettävä suhteensa työsuhteen mukaiseksi työsuhteeksi, jotta oleskeluoikeus kausityön perusteella voidaan myöntää. Oikeussuhteen järjestäminen työsuhteen mukaiseksi tarkoittaisi kerääjälle, että häneen sovellettaisi niitä lukuisia lakeja, jotka on säädetty työntekijän turvaksi. Näistä tärkeimpiä ovat työsuhtelaki, työaikalaki ja työturvallisuuslaki.

Työsuhtelussa tapahtuvaan luonnontuotteiden keräämisen tulisi sovellettavaksi Maaseutuelinkeinon yleissitova työehtosopimus.

Poimintatulojen verotus

Tuloverolain mukaan luonnontuotteiden kerääjän näiden tuotteiden luovutuksesta saama **tulo ei ole veronalaista tuloa**, jollei tuloa ole pidettävä palkkana eikä työkorvauksena. Tällä hetkellä poiminta onkin pääasiassa tuloverosta vapaata. Jos poiminta tehdään **työsuhteessa, kyse on pääsääntöisesti rajoitetusti verovelvollisen tekemästä työstä**. Jos työ kestää enintään 6 kk, vaihtoehdot ovat joko **lähdeverokortti (35 %:n verotus) tai b) verotusmenettelylain (1558/1995) mukaisesti progressiivinen verotus, jolloin sovelletaan 0 %:n verotusta noin 14 000 euroon saakka**. Jos kyse on toimeksiantosuhteesta (itsenäinen ammatinharjoittaja), kyse on puolestaan työkorvauksesta. Näitä tilanteita koskien Suomella on Thaimaan kanssa verosopimus ja Suomella on verotusoikeus. Verosopimuksen mukaan, jos kyse on enintään 90 päivän työstä Suomessa, sitä ei veroteta Suomessa.

Luonnontuotteiden keruu jokamiehenoikeudella

Jokamiehenoikeudet eivät ole riippuvaisia oikeuden käyttötarkoituksesta, vaan oleellista on se, ettei toiminnasta aiheudu vähäistä suurempaa haittaa. Kaupallinen toiminta ei automaattisesti tarkoita sitä, että vähäistä suuremman haitan kynnyksellä ylittyy. **Toiminnan tosiasialliset vaikutukset ratkaisevat, voiko toimintaa harjoittaa jokamiehenoikeudella vai tarvitaanko siihen maanomistajan suostumus.** Toiminnan tosiasialliset vaikutukset johtuvat muun muassa kerääjäryhmän koosta, paikallisista luonnonolosuhteista, toiminnan luonteesta, luonnontuotteiden keräämisen menetelmästä, toiminnan säännöllisyydestä ja kestosta. On mahdollista, että työsuhteessa tapahtuvan luonnontuotteiden keruun ei useissa tapauksissa katsota kuuluvan jokamiehenoikeuden piiriin, jolloin toiminta edellyttää maanomistajan suostumusta.

Vaikutukset luonnontuotealan yrityksiin

Joulukuussa 2021 julkaistun luonnontuotealan toimialaraportin¹ mukaan luonnontuotealalla toimii noin 770 yritystä, joiden yhteinen liikevaihto vuonna 2020 oli arviolta 780 miljoonaa euroa. Luonnontuotealan yrityksissä työskentelevän henkilöstön määrä oli arviolta 2 700 työntekijää. Lisäksi ei-työsuhteiset ulkomaiset kerääjät muodostavat merkittävän osan alan työvoimasta (määrät edellisvuosina 2 500–4 300 henkilöä). Ulkomaalaiset poimijat ovat keränneet luonnonmarjakauppaa harjoittavien yritysten hankkimista marjoista noin 80–90 %. Kerääjien siirtyminen kausityöntekijöiksi muuttaisi alan toimintamallia merkittävästi sekä lisäisi yritysten kustannuksia (palkkakustannukset sivukuluihin ja ylityökorvauksiin olisivat korkeammat kuin marjoista nyt maksettavat pääosin verotomat ansiot) ja hallinnollista taakkaa. Keskeinen perustelu nykyiselle mallille on ollut juuri yritysten toimintaedellytysten turvaaminen. Työsuhteeseen siirtyminen siirtää myös olosuhteisiin ja satoon liittyvän riskin marjayrittäjälle, kun se tähän asti on ollut pitkälti kerääjällä.

5 Lausuntopalaute

7 Voimaantulo

¹ Tulevaisuuden luonnontuoteala, TEM toimialaraportit 2021, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-923-0>